

V nemocnicích jdeme na všechna oddělení, kam nás pustí

Vloni uskutečnili 3 816 návštěv, a zajistili tak celkem přes 15 000 hodin úlevy a uvolnění. Za dvacet let své existence se zdravotní klauni stali vítanou součástí většiny tuzemských dětských nemocnic. Nezastavila je ani pandemie koronaviru. Není divu, podporují psychiku pacientů, děti doprovázejí nově i na operace a rádi za nimi přijdou i domů. „Klíčová je pro nás kvalita a profesionalita naší práce,“ upozorňuje **Kateřina Slámová Kubešová**, ředitelka dobročinné organizace Zdravotní klaun.

Proč by vlastně zdravotníci měli na své oddělení pouštět zdravotní klauny?

Protože zlepšují náladu dětským pacientům, jejich rodičům a samozřejmě také jim. A my věříme, že dobrá nálada pomáhá pacientům k uzdravení, lepší psychický stav pomáhá ke zlepšení fyzického stavu. Zdravotní klauni prosvětlují a osvěžují místa plná stresu, obav, rozpoutějí neklid a přílišné zaměření na nemoc. Takhle proměněná atmosféra vydrží často i po jejich odchodu.

Jak vlastně vypadá zdravotní klaun? Přijde klaun s červeným nosem, je celý namalovaný a žongluje kužely?

Zdravotní klaun není cirkusový nebo narozeninový klaun. Pracujeme v nemocničním prostředí a respektujeme je. Proto je klaun vlastně takový zábavný doktor, který přijde na vizitu a zkontroluje si „svoje“ oddělení klaunským způsobem. Má samozřejmě červený nos, ale s ohledem na komorní prostředí a blízkost k pacientům nemá žádný make-up ani výrazné rekvizity.

Je to po dohodě s personálem?

Samozřejmě. Uskuteční se to vždycky v domluvený čas. Oddělení přesně ví, kdy klauni přijdou. Před svou „vizitou“ se klauni vždy ptají personálu na aktuální situaci. Obejdou si oddělení a ptají se ještě pacientů na svolení, zda mohou dál. Pro pacienta je to důležitý moment, protože se může rozhodnout, jestli klauna chce, anebo ne. Zvláště pro děti je důležité, aby tu možnost měly. V ničem jiném ji totiž v nemocnici nemívají.

Kdy jsou tyto klaunské vizity obvyklé?

Často odpoledne, nejčastěji od dvou do pěti, ale někdy to bývají dopolední

návštěvy. Děti doprovázíme i na operace, klaun tam může být i ráno v sedm. Podle velikosti nemocnice pak záleží, zda projdeme více oddělení. Například ve FN v Motole jsme každý den v týdnu, abychom zvládli všechno.

Motol je největší dětská nemocnice v Česku. Je to vaše hlavní působiště?

Určitě je to náš největší a velmi významný partner, protože jsou tam děti z celé České republiky, nejen z Prahy. Motol má kromě pediatrie mnoho specializovaných oddělení, jako jsou neurochirurgie, psychiatrie či kardiologie, kam také chodíme.

Chodíte na všechna oddělení, nebo se některým vyhýbáte?

Nevyhýbáme se ničemu, jdeme všude, kam nás pustí. Jak na oddělení, kam děti přijdou jen na pár dní s lehčím onemocněním, tak i na JIP, na onkologii, infekční oddělení, neurochirurgii, kde děti tráví často dlouhé měsíce. Vždy to záleží na dohodě s nemocnicí.

Spolupracujete s nemocnicemi dlouhodobě?

Ano, dlouhodobá a pravidelná spolupráce s personálem je pro nás klíčová. Když se ohlédnu za dvaceti lety naší existence, ve většině nemocnic jsme už mnoho let. Působíme v šedesáti čtyřech dětských nemocnicích, což je většina.

Kdyby se chtěl někdo stát klaunem, nestačí zavolat a požádat o přijetí?

Ani náhodou. Klauni jsou profesionální, procházejí složitým výběrem a my po nich kromě dlouhé řady pravidel chceme, aby se své profesi opravdu věnovali. Máme nyní 86 klaunů a tento počet udržujeme dlouhodobě, abychom mohli garantovat nejvyšší kvalitu.

Foto Zdravotní klaun, o. p. s.

„Klauni musejí umět reagovat na situaci. Opravdu to není nacvičené představení. Opírají se o klaunské principy, ale když otevřou pokoj, čeká je tam pokaždé někdo jiný,“ říká Kateřina Slámová Kubešová

tu. Naše klauny vzděláváme na začátku i po celou dobu, co s nimi spolupracujeme. Musejí dodržovat etický kodex, hygienický kodex, máme s nimi smlouvy, které ukotvují hloubku a kvalitu spolupráce. Odcházejí od nás výjimečně, proto nemáme ani důvod nabírat.

V čem je podstata jejich práce? Je to schopnost improvizovat za každé situace, být psychologem, vědět, jak si s tou situací poradit a jak pomoci?

Klauni jsou často povoláním herci, ale není to povinné, nemusejí mít herecké vzdělání. Potřebují samozřejmě umělecké nadání, ale to nejdůležitější je improvizace. Musejí umět reagovat na situaci. Opravdu to není nacvičené představení. Opírají se o klaunské principy, ale když otevřou pokoj, čeká je tam pokaždé někdo jiný – malinké dítě s maminkou, jindy teenager s notebookem, někdo po operaci, jiný se bojí, prostě úplně různí pacienti v různých situacích a klauni na ně musejí umět zareagovat, vzít je do hry.

Co by klauni měli automaticky umět?

Je to balík uměleckých dovedností, se kterým klaun přichází a trénuje se v nich. Například je dobré, když umí hrát na hudební nástroj, zpívat. Chceme, aby ovládali klaunské techniky, at je to žonglování, kouzlení apod. Druhou složkou jejich výbavy je odborné vzdělání v zdravotnicko-psychologicko-sociologických oblastech. Většina jsou vysokoškoláci, takže předpoklady už mají. Od personálu nedostávají konkrétní diagnózy pacientů, ale situaci na oddělení probírají se zdravotníky. Musejí se proto umět orientovat, aby věděli, jak k jednotlivým pacientům přistoupit.

Není označení klaun matoucí?

Je to každopádně zdravotní klaun. Ale klaun je správně. Jeho hlavním úkolem je všechny rozesmát, přinést radost, humor. Všichni naši klauni jsou opravdu empatictí, ale když jsou v klaunské roli, tak nesmějí litovat. Neberou ohled na nemoc, ale zaměřují se na dítě, které si chce hrát. Odměnou je jim často i úlevný smích rodičů, kteří protože jsou na onkologii vedle svého vážně nemocného dítěte, skoro se bojí zasmát, přijde jim to až nepatřičné.

Nevyhýbáte se ani nejtěžším oddělením. Když si tu situaci představím, není to ani pro mě jednoduché. Klauni jsou přítomni v epicentru.

Pro nás je hrozně důležité, že klaun je tady pro všechny. Takže jdeme tam, kam můžeme, a čím je to těžší, tím musejí být naši klauni připravenější. Proto jsme třeba rozvinuli spolupráci s hořovickou nemocnicí, s oddělením dlouhodobé intenzivní péče, kde jsou děti na přístrojích, komunikovat mohou minimálně, často jen díky přístrojům či jemným zvukem. Ve spolupráci s primářem oddělení a samozřejmě i vedením nemocnice hledáme cesty, jak se klaun s pacienty může dorozumět zvukem, hudbou, případně

méně obvyklým klaunováním. Opravdu věříme, že jim tím můžeme přinést úlevu.

Jsou zdravotní klauni i v zahraničí?

Klaunské organizace existují prakticky všude, od severu po jih, od západu po východ, jsou to malé i velké organizace, profesionální i dobrovolnické. Naše organizace je zapojena ve dvou mezinárodních uskupeních, díky nimž sdílíme nápady, jak pracovat s dětmi a se seniory, vzdělávání atd. Sjednocujícím principem je profesionalita. Věříme, že tuto práci je potřeba dělat dlouhodobě a s lidmi, kteří to myslí vážně, udělají si na to čas a dlouhodobě se vzdělávají.

Jsou klauni přímo vaši zaměstnanci?

Jsou to naši dlouhodobí spolupracovníci – být zdravotním klaunem je jejich práce, protože na citlivá místa za nemocnými dětmi nechceme pouštět nikoho, kdo přijde jen občas, když má čas. Chceme, aby tam klaun/profík byl opravdu každý týden.

Letos slavíte dvacet let. Zprvu jste chodili jen do nemocnic za dětmi, nyní jste zmínili i seniory. Je to logické pokračování vaší mise?

Děti vnímáme jako nejcitlivější, nejohroženější skupinu, proto je pro nás klíčová a vždy bude. Přemýšleli jsme ale i o dalších zranitelných skupinách. A vybrali jsme právě lidi dříve narozené a začali chodit do domovů pro seniory nebo LDN a hospiců. Samozřejmě je to jiné klaunování. Pokud v dětské nemocnici funguje veselá vizita, v domově pro seniory je to taková trošku ztřeštěná/bláznivá návštěva, která rozčeří osamění, odlehčí těžkost a bolest. Klauni pracují se vzpomínkami, proto jsou jejich kostýmy takové elegantní retro, pracují hodně s dotykem, protože smysly seniorů slábnou.

POKRAČOVÁNÍ NA STRANĚ C2 ■ ■ ■

Foto Zdravotní klaun, o. p. s.

V nemocnicích jdeme na všechna oddělení...

Foto Zdravotní klaun, o. p. s.

I A platí i nemocnice?

Ne. Službu nemocnicím poskytujeme zdarma. Stejně tak školám.

I Jak vaši činnost ovlivnila pandemie koronaviru?

Naštěstí relativně málo, jen první měsíc jsme nechodili do nemocnic. Začali jsme už před prvním lockdownem horečně vymýšlet, co budeme v takovém případě dělat. Natáčeli jsme proto veselá videa, kdy klauni sportovali doma na zahradě, pekli velikonočního beránka a podobně. Vymysleli jsme nový program – virtuální klauniády, ale intenzivně jsme se snažili domlouvat právě s nemocnicemi, jak se můžeme vrátit zpátky.

I Což se tedy povedlo...

Když viděli naši profesionalitu, že se na nás mohou spolehnout, řekli nám, ať se vrátíme naplno. V květnu, červnu 2020 jsme byli na nějakých sedmdesáti procentech původních návštěv, což bylo skvělé. Když přišla druhá vlna, už jsme v nemocnicích zůstali.

I Zmínila jste sdílení zkušeností se zahraničím. Je tam něco k využití?

Nechci, aby to znělo příliš sebevědomě, ale my jsme vlastně velká zavedená organizace. Často se tedy stává, že ostatní se učí od nás, což nás těší. Jsou samozřejmě oblasti, kde se chceme zlepšovat, například jde o klaunování na psychiatrických odděleních.

I Co plánujete? Budete nabírat další klauny?

Soustředíme se především na kvalitu. Chceme být partákem zdravotníků. Chceme být blíží jak zdravotníkům, tak rodičům a jejich dětem. Vnímáme trend, že se pacienti budou stále více přesouvat do domácího prostředí. Máme s tím zkušenosti a uvážujeme, že by mohla existovat klaunská linka právě pro rodiče dětí, které jsou v nemocnici i v domácí péči. Na zavolání bychom přijeli. Plánů máme každopádně hodně, takže věřím, že když se potkáme, budete ráda... ačkoli vám to zároveň nepřeju. **red**

POKRAČOVÁNÍ ZE STRANY C1

I Jaký je o to vlastně zájem ze strany sociálních služeb?

Velký. V současné době navštěvujeme devět zařízení sociální péče a mohli bychom jich navštěvovat desetkrát tolik. Snažíme se to řešit aspoň tak, že si jednou za rok vybereme určitá zařízení, kam obvykle nechodíme, a jedeme tam na Turné plné smíchu.

I Vzhledem ke stárnutí populace se tam bude možná přesouvat vaše působení...

Zatím se vždy vracíme k dětem a hodně se soustředíme na prohlubování naší spolupráce s nemocnicemi, ve kterých stále nacházíme nová místa, kde můžeme pomoci. Proto jsme před osmi lety přidali a vymysleli nový program Na operační sál, při kterém doprovází me děti na operace.

Z Motola se to rozšířilo do sedmi nemocnic. V Brně jsme nově začali chodit na pohotovost, což je taky prostřední plně stresu, nervozity, kterou může klaun hodně rozvolnit. Začali jsme chodit na ambulance. A zároveň naše poslání předáváme dalším.

I Jak to myslíte?

Snažíme se naše principy přednášet na lékařských fakultách, díky spolupráci s prof. Janem Leblem vedeme již několik let semináře pro druhou a třetí lékařskou fakultu Univerzity Karlovy. Naším záměrem je ukazovat lékařům i sestřám, že náš přístup je taky možností, jak pomáhat pacientům.

I Z čeho vlastně žije Zdravotní klaun?

Z osmdesáti procent jsou to individuální dárci, ale máme i malé a velké firemní dárci a část peněz máme nově i od samospráv, obcí.

Foto Zdravotní klaun, o. p. s.

Zvědavci

KOMENTÁŘ

MUDr. František Koukolík, DrSc., FCMA

Zvědavost je základním důvodem zkoumání světa. U různých lidí je různá. Projevuje se u nejmenších dětí. Zvědavé děti mohou být zvědavé děti. Dobře se učí. Odměnou za zvědavost je poznávání světa. Zvědavost může být riskantní. Rubem zvědavosti je rest. Nebud zvědavý, budeš brzo starý!

Nebud zvědavý, dostaneš přes prsty, a to velmi.

Zvědavou Evu lákalo jablko, následky prvotního hříchu, jak praví církev katolická, neseme dodnes.

Aktaión spatřil Artemidu nahatou, údajně omylem, takže byl proměněn v jelena a roztrhán vlastními psy. O něco lépe dopadl méně známý Siprotis, chlapec, jemuž rovněž padly zraky

na neoblečenou bohyni, takže byl změněn na dívku. Prorok Teiresiás rozpletl pářící se hady a rozhněvaná božstva ho za trest proměnila v ženu. Následně se pověst dělí. Jedna větev praví, že to bylo na rok nepodmíněně, jiná tvrdí, že svůj čin po sedmi letech zopakoval a byl proměněn zpět na muže. Zvědaví bohové Héra a Zeus se ho následně zeptali, kdo prožívá víc rozkoše při milování, zda žena, nebo muž, když byl obojím. Teiresiás prozradil, že mužové jen devětinu toho, co ženy, čímž rozběsil Héru, a to do té míry, že ho oslepila. Prolátl totiž tajemství jejího rodu.

Zamilovaného pěvce a muzikanta Orfea zajímalo, zda ho Eurydiké z říše smrti, kam si pro ni došel, skutečně následuje, proto se otočil, což měl zakázané, a dívka musela zpět. Orfeus pak huď natolik zvučně, že ho bakchantky raději roztrhly.

Psyché si kvůli záluďnému návodu svých sester posvítala, aby viděla, kdo ji v noci navštěvuje, horký olej probudil spícího Eróta, jenž zamával křídly a byl pryč. Následovala mnohadílná dramata, která v tomto případě díky autorské laskavosti dopadla dobře.

Zvědavá Pandóra, pěkná potvora, která milostnou touhu získala od Afro-

díty, lsti a lži od Herma a ženské práce od Athény, ale o těch se dnes už nemluví, otevřela skříňku, od té doby má lékařský stav práci. Tím pádem by neměl mít ve znaku Aesculapova hada, ale právě Pandořinu skříňku, ze kterého utekl všechny bеды a nemoci. Jakmile vše přestává fungovat, zbývá na dně skříňky naděje. V současné době se říká, že skříňka byla spíš druh poháru. Ani ten had na Aesculapově holi nemusel být had a hůl nemusela být holi. Mohlo jít o reklamu, vývěsní štít, na němž je vlasevec medinský, dlouhatánský tenoučký parazit z podkoží. Ranhojič ho opatrně řadu dní navíjel na dřívko, nesměl ho přetřhnout. Americká armáda spletla Aesculapovu hůl, jejíž had má jednu hlavu, s holí Hermovou, ta má hady dva, vršek okřídlený a je symbolem obchodu. Učinila z ní emblém svých medical corps, což rovněž probouzí zvědavost a našinec vzpomene Hellerovu Hlavu XXII a generála Scheisskopfa.

Co je podkladem lidské zvědavosti?

Zevní podněty dokážou dát zvědavosti ostruhy tím, že probudí intenzivní, niternou touhu zjistit co a jak, pocít „chci to vědět“. Lidé i zvířata něco obětují, aby tuhle touhu nasýtily. Jste-li opravdu hladoví, vypadá skvěle i jídlo, které zrovna rádi nemáte.

Za všechno odpovídá neuronová síť centrální odměny. Má uzly ve středním

mozku, dále v bazálních gangliích, to jsou velké ostrovy neuronů v hloubce předních částí mozku, a v některých oblastech mozkové kůry. Jestliže byl lidem nabízen zrakový podnět v podobě potravy, rozzářily se uzly sítě v bazálních gangliích, některým lidem víc, jiným méně, což je vidět na obrázcích funkční magnetické rezonance. Jakmile experiment skončil, byly nic netušící osoby po jedné propouštěny do místnosti, kde byly na stole křupky. Ty z nich, jimž se mocně rozzářila bazální ganglia, se na ně okamžitě vrhly.

Úvaha říká: jestliže je sycení touhy po jídle doprovázeno činností sítě odměny, pak je možné, že i podobná aktivita bude doprovázena i sycení zvědavosti, protože nasycená zvědavost se může podobat nasycenému hladu.

Jsou lidé ochotni pro sycení zvědavosti riskovat?

Poněkud vyhládlým pokusným osobám byly předvedeny podněty probouzející zvědavost nebo chuť k jídlu. V prvním případě to byl kouzelnický trik a odpovědi na běžné otázky, v druhém případě lákavé jídlo. Pak byly pokusné osoby tážány, zda si chtějí zahrát na kole štestěny, čímž získají naděje, že se dozvědí, jak to kouzelník dělá, a odpovědi na otázky, případně lákavé jídlo – pokud vyhraji. Jestliže prohrály, okamžitě následoval elektrošok. Pravděpodobnost výhry byla v jednotlivých kolech nastá-

vena v rozmezí 16,7–83,3 procenta. Elektrody byly připevněny po celou dobu pokusu. Šok pokusné osoby znaly, experimentátoři jim ho předvedli na samém začátku.

Otázka zněla: jestliže si pokusné osoby bez ohledu na riziko případného elektrošoku zahrají proto, aby zjistily, jak to kouzelník dělá, jaké jsou odpovědi na otázky, nebo pro zisk jídla, aktivují se uzly centrálního systému odměny v bazálních gangliích?

Výsledek: zájem o informace byl stejný jako zájem o jídlo. S rostoucí pravděpodobností elektrošoku pokusné osoby častěji odmítaly pokračovat jak v případě informací, tak v případě jídla. Nabídka podnětu probouzela aktivitu v bazálních gangliích, tedy v očekávané oblasti, aktivita se střídala podobně, jako se střídají světla na železničním přejezdu, podle toho, zda šlo o předvedení podnětu, nebo o rozhodnutí. Dolní část bazálních ganglií spočte hodnotu podnětu, horní část rozhoduje o odpovědi a případné akci. Odmítnutí pokračovat probouzelo aktivitu v mozkových oblastech, které se podílejí na rozhodování a jsou mimo bazální ganglia.

Sycení zvědavosti, to znamená očekávané zjištění neznámých informací, podněcuje mohutné pužení „chci to vědět“, stejně mohutné jako pužení „chci lákavé jídlo“. Čím bylo mohutnější, tím větší byla ochota riskovat elektrošok.

Nebojte se, jde ho unést. **I**